

I Lennakattens fotspår (1)

Den 21 km långa järnvägssträckan mellan Uppsala och Länna öppnades för trafik den 5 november 1876. Ägare då var Uppsala-Lenna järnvägsaktiebolag. Den främsta anledningen till banans tillkomst var behovet av säkra koltransporter till Länna bruk. I dag trafikeras sträckan som bekant bara sommartid och med ånglok. Bakom denna turistinriktade trafik står Museiföreningen Stockholm-Roslagens järnvägar.

Järnvägen kom naturligtvis att få stor betydelse för de byar och gårdar som den passerade. Den bidrog bl a till att Postverket kunde torbättra sin service till de hushåll som låg i närheten av banan. Det rådde ändå lite delade meningar — här, som på andra ställen — om för- och nackdelar med järnvägen. Somliga menade att det var fint att ha den in på knutarna medan andra, tex de bönder som brukade dryga ut inkomsterna med hästföror åt bruken, såg järnvägen som en konkurrent. I Funbo tex ville bönderna inte teckna så många aktier som behövdes för att få en station och blev därför utan.

Den första hållplatsen efter Uppsala var **Årsta**, som när banan invigdes bara var en normalstor by. **Årsta** liksom namnet på nästa hållplats, **Skölsta**, tillhör namnen på **-sta**, en namngrupp som Lennart Moberg behandlade i Namnspalten den 31 januari i år. Förleden i ortnamn på **-sta** är ofta mansnamn eller mansbinamn. Namnet **Årsta** kan av gamla skrivningar att döma innehålla ett mansnamn **Ari** och skulle då betyda "Aris ställe". Det är mindre troligt, både av språkliga och sak-

Namnspalten

Den som vill ha svar på frågor som rör person- och ortnamn är välkommen att sända in dem till Likt och Olikt Namnspalt. Medlemmar av Ortnamnssällskapet i Uppsala har lovat besvara frågorna.

Adressen är Namnspalten, Likt och Olikt, Uppsala Nya Tidning, Box 36, 751 03 Uppsala 1.

liga skäl, att förleden är gammal genitiv av ordet **å**. Förleden i **Skölsta** kan möjligen höra samman med ett på västnordiskt område väl styrkt mansnamn **Skýlir** eller **Skíllir**.

Den station som Funboborna skulle ha kunnat få kom istället att förläggas till Bärby, och i Bärby stationshus hade Posten ett rum för lantbrevbärningen i bygden. **Bärby** betyder "gården eller byn vid/på berget". Det ursprungliga Bärby ligger förhållandevis högt och i utkanten av ett bergigt skogsområde som tydligt skiljer sig från slätten öster om Uppsala.

I **Gunsta** fanns banans fjärde anhalt och här var den telefonväxel som sörjde för banans säkerhet placerad. Namnet **Gunsta** innehåller säkerligen det under medeltiden ganska vanliga mansnamnet **Gunne** i förleden. Formellt vore kvinnonamnet **Gunna** också möjligt men eftersom det saknas säkra exempel på kvinnonamn i namnen på **-sta** bör vi inte räkna med det i **Gunsta**.

Marielunds stationshus byggdes av en av ägarna till Marielunds gård, friherre A. von Düben. Han var också ordförande i järn-

vägsstyrelsen en tid. Stationshuset hade både 1:a och 2:a klass väntsal. Att Marielund blev station medverkade säkerligen till att Uppsalaborna upptäckte det natursköna området kring Trehörningen, vilket i sin tur resulterade i att ett av Uppsalas första sommarstugeområden uppstod.

Marielund hette under medeltiden bara **Lund** (Niclis i Lund 1411). Namn som **Lund** kan syfta på offerlunder där man ägnat sig åt avgudadyrkan (jfr det skånska stadsnamnet **Lund**). Många namn som slutar på **-lund** har gudanamn i förleden, tex **Fröslunda** och **Odenslunda**.

Vårt **Lund** var tidigt sätesgård i ett godscomplex som omfattade bl a de intilliggande gårdarna Skällerö och Söderby. Den förstnämnda som nu är försvunnen låg nordväst om Marielund. Det nuvarande namnet **Marielund** fick gården den 14 december 1781 genom ett beslut av Kammarkollegiet. Samma år hade majoren Carl Johan Didron köpt **Lund** med tillhörande gods och som en hyllning till sin blivande hustru **Maria Elisabeth Wegelin** hade han redan före bröllopet ansökt hos Kammarkollegiet om namnbytet.

Namnet **Marielund** faller naturligt in bland de sk herrarädsnamnen. Under framför allt 1600-talet blev det vanligt att adeln ändrade eller bytte namn på sina sätesgårdar. Ofta lade man bara en efterled som **-holm**, **-berg**, **-vik** etc. till gårdens gamla namn, tex **Skånella-holm** och **Kippingeberg**. Mönstret till den här namntypen hade utvecklats redan under medeltiden. Förleder bestående av släktnamn (**Krusenberg** till släktnamnet **Crusus**), ägarens dopnamn (**Erikssund** efter **Erik Oxenstierna**) eller hans hustrus eller dotters dopnamn (**Beatelund** efter **Beata Soop**) blev också vanliga.

När namnet **Marielund** kom till var herrarädsnamnstypen väl etablerad och säkerligen hade namnen status. För Carl Johan Didron kan namnbytet ha varit förenat med en önskan om att ge egendomen, som när han övertog den var ganska förfallen, högre status samtidigt som det var en hyllning till blivande hustrun.

ANN-CHRISTIN MATTISSON

I Lennakattens fotspår (2)

I den förra artikeln nämnde jag att Marielund kring sekelskiftet och därefter kom att bli ett av Uppsalas första sommarstugeområden. Tomter avstyckades från Marielund för stora och små sommarstugor och namnen på dessa tomter och stugor ger en fin bild av tidens namnseder. En del namn fanns säkert bara på pappret medan andra används än i dag av stugägarna och deras grannar. Många namn ansluter till herrgårdsnamnen, tex **Karlberg**, **Sofielund** och **Signesberg**. Namn som **Knubbus** och **Rosentorp** visar prov på skapglädje och fantasi hos ägarna. En tredje grupp utgör namnen som antyder att ägarna har knutit vissa förhoppningar om lugn och ro under lata sommark dagar i sin stuga, tex **Solhaga**, **Tomtebo** och **Täppan**.

Sommargästerna blev så småningom så många att de fick en egen hållplats på Lövestahagens mark. Lövestahagen är från början namn på ett dagsverkstorp som hörde till Marielund. Namnet är alltså äldre än sommarstugename-
nen. Huruvida namnet **Lövestahagen** har något att göra med herrgårdsnamnet **Lövsta** i Funbo socken har inte gått att klarlägga men det är sannolikt. Namn på **-hagen** och **-haga** förekommer ofta i torpnamn. Namnet **Lövsta** är inte, som man först tror, sammansatt av **löv** och **-sta**. Under medeltiden skrevs namnet (i) **Løstum** och innehåller ett ord ***løst** som troligen betyder 'glänta, ljus öppning (i skog)'.
Hållplatserna efter Lövestahagen var **Löt** och **Selknä**, vars namn särskilt har intresserat Hans Ahlgren i

Uppsala. **Löt** är besläktat med verbet **luta** och betyder ursprungligen 'slutning, lutning'. Ordet har sannolikt använts om sådana slutningar som lämpat sig för betesmark, vilket i sin tur inneburit att **löt** så småningom utvecklats till att betyda just 'betesmark, äng'. Vid det aktuella **Löt** bör det vara stranden längs **Lötsjön** som åsyftats med namnet.

Namnspalten

Den som vill ha svar på frågor som rör person- och ortnamn är välkommen att sända in dem till **Likt och Olikt**s Namnspalt. Medlemmar av Ortnamnssällskapet i Uppsala har lovat besvara frågorna.

Adressen är **Namnspalten, Likt och Olikt, Upsala Nya Tidning, Box 36, 751 03 Uppsala 1.**

Namnet **Selknä** behandlades av Svante Lagman i **Namnspalten** den 8 november 1983.

Sista stationen på den ursprungliga sträckan var fram till 1884 **Länna**. År 1884 förlängdes banan och det blev möjligt att åka tåg hela vägen från Uppsala till **Norr-tälje**.

Namnet **Länna** antas vara bildat till det fornsvenska verbet **lænda** som betyder 'landa, lägga till'. Det ursprungliga **Länna** låg norr om det samhälle som nu kallas **Länna**, vid den å som förbinder **Långsjöns** två "sjöar" med varandra. Läget vid vatten talar för en betydelse 'landningsplats' hos namnet **Länna**.

Namnet **Länna** förekommer på ytterligare ett ställe i Uppland, nämligen som namn på en socken och kyrkby strax söder om **Norr-tälje**. Även i detta fall är en betydelse 'landningsplats' sakligt motiverad.

För Postverket blev det så småningom besvärande med två **Länna** i Uppland. Posten beforderades ofta till "fel" **Länna**. Både järnvägsbolagen och Postverket har vid kollisioner av det här slaget helt enkelt skapat nya namn. Ett populärt sätt var att bara lägga en ny efterled till det befintliga namnet och ofta valde man sådana efterleder som vi förknippar med namn på herrgårdar och bruk, tex **-holm**, **-berg** och **-fors**.

Till vårt **Länna** lades efterleden **-holm** och postkontoret **Lännaholm** hade uppstått. Stationen tycks ha behållit namnet **Länna** längre — förväxlingsrisken var väl mindre — men 9 juni 1954 fick även den namnet **Lännaholm**. Bruket och bygghusen kallas fortfarande **Länna**, det nybildade **Lännaholm** används i stort sett bara i postadressen. På Vägverkets ortnamnsskyltar står också bara **Länna**.

I dag, när posten sorteras efter postnummer, spelar postkontorens namn ingen som helst roll. Är det därför inte på tiden att postkontoret och postadressen återfår sitt gamla namn **Länna**?

ANN-CHRISTIN MATTISSON